

להסתדר בלי המערכות המשפטיות

פרופ' גדעון ביגר, אוניברסיטת תל אביב

נדמה שהוצגו כאן שתי גישות בנוגע לשאלה במה עוסקת או במה אמורה הייתה לעסוק הרפורמה. הגישה האחת דיברה על רפורמה מבנית של המינהל, שכוונתה להביא לכך שהמנגנונים שפועלים יהיו יעילים יותר בנושאים כמו הקטנת חיכוך, סגירת מרפסת וכיו"ב, ולכאורה זאת הייתה מטרת הרפורמה. הגישה השנייה הייתה, האם נעשית רפורמה בכל מה שנוגע לרישום, לבעלות, לניהול של קרקעות המדינה. הדוברים השונים נגעו גם בזה וגם בזה, כל אחד לפי גישתו ולפי ראייתו.

הוצגו כאן, נוסף על הדברים שאמרת, שתי גישות בנוגע לשאלה עבור מי נעשית הרפורמה, מה המטרה שלה ומי האנשים שאמורים ליהנות ממנה. הגישה שהציגו השר אטיאס ואחרים אומרת שהרפורמה נועדה לעזור בעיקר לאותם האנשים שרוצים פתרונות דיור, זוגות צעירים במיוחד, ובשביל זה בעצם אנחנו עושים את כל הרפורמה ובוחנים היכן אפשר למצוא קרקעות ולהריץ את הבנייה. אני אולי חושד, וייתכן שאני חושד בכשרים, אבל הביטוי "זוגות צעירים" די מופנה לפלח של מצביעים מסוימים, שבשבילו צריך לעשות את הדברים הללו. אני מתכוון לא לשר אישית אלא לאותה מערכת שמחפשת את האנשים שיצביעו בשבילה, ולכן צריך למצוא להם פתרונות דיור. מנגד שמענו את האנשים שמחזיקים בפועל בחלק

גדול של הקרקע, לפחות אותה הקרקע החקלאית המעובדת או האמורה להיות מעובדת – ואזכיר גם את קרקעות הנגב שבמקרה עלו כאן – שמנסים לבחון ולדעת מה יהיה איתן בתוך המערכת הזאת. אנחנו בהחלט פוגשים כאן, כפי שמן הראוי אולי לפגוש, בבעלי אינטרסים שונים שכל אחד מהם מנסה לקדם את האינטרס שלו, את האינטרס של הקבוצה שהוא מייצג, את האינטרס של הקהל

שלו. ובסופו של דבר מערכת דמוקרטית, כמו כל מערכת דמוקרטית משופרת, אמורה לתת איזשהו ייצוג לכל אחת מהדעות האלה ולהתחשב בצורה זו או אחרת בדעות שמועלות כאן.

**אנחנו פוגשים בבעלי אינטרסים שונים
שכל אחד מהם מנסה לקדם את האינטרס
שלו, את האינטרס של הקבוצה שהוא
מייצג, ובסופו של דבר מערכת דמוקרטית
אמורה להתחשב בצורה זו או אחרת בכל
אחת מהדעות האלה**

אולי אחת הבעיות המרכזיות של המדינה היום היא מה שמכנים חוסר משילות. כבר אמרתי בהזדמנות אחרת שהבעיה המרכזית של המדינה הזאת היא שיש לה 7 מיליון ראשי ממשלה, 7 מיליון שרי ביטחון, 7 מיליון שרי אוצר, 7 מיליון שרי שיכון וכו'. כל אחד מאיתנו יודע מה ואיך צריך, אבל בכל זאת במדינה מתוקנת ומסודרת מערכת השלטון היא זאת שצריכה להחליט. רבותי, תחליטו, ועוד יותר מזה – תחליטו ותעשו. אני חושב שזאת קריאה של הציבור לא רק בנושא הקרקעי, אלא בהרבה מאוד נושאים. בסופו של דבר, כפי שכאן הוגדר, בעצם אנחנו דנים בנושא מכיוון שראינו שאף שכבר נתקבלה החלטה ואף שכבר יש את החוק, אפילו את זה אנחנו לא מיישמים.

הבעיה המרכזית של המדינה הזאת היא שיש לה 7 מיליון ראשי ממשלה, 7 מיליון שרי ביטחון, 7 מיליון שרי אוצר, 7 מיליון שרי שיכון וכו'. כל אחד מאיתנו יודע מה ואיך צריך, אבל במדינה מתוקנת ומסודרת מערכת השלטון היא זאת שצריכה להחליט

תרשו לי – ואולי אני טועה, ובהרבה מאוד דברים כאלה אני טועה – אני לא משוכנע שהמאבק בין עופר עיני לבין משרד האוצר על מה לעשות עם אותם הפקידים, זה מה שמעכב את המערכת. אני בהחלט חושד שזו אולי כסות חיצונית לאיזושהי אינחת מלעשות את זה. בסדר, אז התקבל חוק – תבדקו ותראו כמה החלטות ממשלה לא בוצעו.

יש הערכה שאומרת ש־50%-60% מההחלטות של הממשלה לא בוצעו. זה קרה כי אולי היה לחץ ציבורי כזה או אחר לעשות רפורמה, אז הנה תפרנו רפורמה, ועכשיו אנחנו לא רוצים לבצע את זה כי זה לא טוב. אז היום זה עיני, כמעט הייתי אומר שאם מחר יפתרו את הבעיה של העובדים, ימצאו משהו אחר. אלא אם הממשלה תתחלף או תשנה את דעתה, אבל כרגע לא נראה שזה מה שיקרה. ושוב אני אומר: מאחורי כל הדברים שנאמרו פה עולה הדבר הזה. והרי נתקבלו החלטות, וכולנו מכירים החלטות של ול"ים, את החלטות ה"בואינגים", את ההחלטות פה ואת ההחלטות שם. בעצם כל המדיניות הקרקעית במדינת ישראל זה החלטות אד־הוק בדבר זה או אחר, וזה המִצְרָף של הדברים שנעשים כאן.

אמשיך ואגע בעוד כמה דברים שהועלו בדיון. אחד הדברים, לטעמי המרעננים, שנשמעו גם מהפאנל וגם מהקהל הוא ניסיון לראות לאו דווקא את האינטרס של קבוצה זו או קבוצה אחרת אלא אולי, אם יש עוד דבר כזה, את האינטרס הלאומי או את האסטרטגיה או לראות במבט־על את מה שקורה. אמרו: תעזוב, אנחנו לא צריכים את הבעלות ולא רוצים את הרישום, בואו נראה מה האינטרס של המדינה. אני חושב שזאת אחת הבעיות שיש לנו, להגדיר מהו האינטרס של המדינה. שוב אני חוזר למה שאמרתי קודם. יש בערך 7 מיליון אינטרסים של המדינה, כי לכל אחד מאזרחי המדינה יש האינטרס שהוא חושב שצריך להיות האינטרס של המדינה. לא אהבתי לשמוע – ואת הדברים האלה אנחנו שומעים מדי פעם והם אפילו מתקבלים כאן במחיאות כפיים – את הביטוי "לשמור את הקרקע", בעצם הישיבה אנחנו שומרים על הקרקע. מפני מי אנחנו שומרים את הקרקע? בלי להיכנס לזה יותר מדי, אנחנו

התקופות

שומרים את הקרקע שלא תגיע למי שאנחנו לא רוצים שתגיע אליו. אבל מי זה אנחנו? האם יש לנו קולקטיב שאומר: זה מה שאנחנו; או שהקולקטיב זה התנועה הציונית המיישבת, או שהקולקטיב זה האזרחים של המדינה או שזה העם היהודי. אני חושב שכל הדברים האלה עלו כאן בצורה זו או אחרת, החל מההצעה לצבוע בכחול-לבן חלק מהקרקעות ולהגדיר שאלה קרקעות של העם היהודי. קטונתי מלהיכנס לשאלה מי זה העם היהודי ומה זה העם היהודי, כבר כתבו על זה הרבה. מובן שאני רואה את עצמי כבן לעם היהודי, אבל יש לי שאלה: האם זה אומר שכל יהודי בעולם יש לו חלק בקטע הזה, או רק אלה ששקלו שקל לקונגרס הציוני וזה נקרא העם היהודי? הבה נזכור בנוגע למה שאנחנו מגדירים "העם היהודי" – ושוב בנימה קטנה של היסטוריה: קבוצה קטנה של אינטלקטואלים בסוף המאה ה-19, שהקימה את הקונגרס הציוני, החליטה שהיא מייצגת את העם היהודי. העם היהודי אף פעם לא נתן לה את הייצוג הזה. אני לא משוכנע שאנשי נטורי קרתא ובויליאמסבורג בארצות הברית רואים את עצמם חלק מתנועת ההתיישבות בארץ ישראל. לכן השימוש בשם "העם היהודי" גם הוא שאלה ובעיה. לשמור מפני מי? גם זאת שאלה. כי בהחלט אני יכול לבוא ולהגיד שאני מעוניין לשמור על הקרקע מפני התפשטותה של תל אביב. יכול אדם לבוא ולהגיד שהתפשטותה של תל אביב לקרקעות חקלאיות זה איים הרבה יותר גדול מזה שראאד סלאח יקנה דונם או לא יקנה דונם. אחרים כמובן יכולים לראות את זה אחרת, כל אחד לגישתו וכל אחד לעניינו.

נאמר כאן שלא צריך להשתמש בסיסמאות, אבל כולנו ממשיכים להשתמש. כבר הביטוי שהוזכר כאן בחוברת "קרקע" נהפך לסיסמה – וזאת אולי גאוה של גיאוגרפים, כשמושג שגיאוגרף ממציא נהפך למושג ציבורי – מדינת תל אביב. זה מושג שהמציא ארנון סופר, והיום כולם מדברים על מדינת תל אביב מול שאר מדינת ישראל. גם את הדבר הזה צריך לבדוק. מדינת תל אביב זה לא רק עיתון "הארץ" ולא רק עיריית תל אביב. מי שמכיר את תל אביב יודע שבעיר יש לא פחות זוגות צעירים, לא פחות עניים, לא פחות ציונים. רק אגיד מילה אחת כדי שנבין. הוזכרה כאן העמידה של נגבה; בסופו של דבר במלחמת העצמאות

איבדה תל אביב שיעור גבוה יותר של אנשים ביחס למקומות האחרים. רוב החטיבות לא היו של אנשי נגבה אלא של אנשי תל אביב. אבל את כל הדברים האלה אנחנו לא אומרים.

הועלתה כאן עוד בעיה – ואני חושב שהיא הועלתה די בחריפות – וזאת הבעיה של ההזדקקות למערכות המשפטיות. יושבים כאן עורכי דין וכאלה שנמצאים במערכות משפטיות, אבל נשמעה כאן

ביקורת לא מעטה לא על קיום מערכת המשפט, אלא על ההזדקקות של המערכת הפוליטית והשלטונית מצד אחד, וגם של הציבור מצד אחר, שרואה בבית המשפט את מי שיפתור לו את

אחד הדברים המרעננים שנשמעו כאן הוא ניסיון לראות לאו דווקא את האינטרס של קבוצה זו או קבוצה אחרת אלא אולי, אם יש עוד דבר כזה, את האינטרס הלאומי או את האסטרטגיה או לראות במבט-על את מה שקורה

כל בעיותיו. הרבה מאוד שמענו כאן שראוי לפתור את כל הדברים בלי להגיע לבית משפט, בין אם בית המשפט יפסוק לכאן או לכאן. אני חושב שאנחנו מרגישים את זה – וחלק מאיתנו מרגיש את זה יותר או פחות, תלוי כמובן באיזה צד אתה נמצא – שההזדקקות היתרה למערכת המשפטית, אולי בדומה למערכת האמריקאית, מעיקה לעתים. מצד אחד היא נותנת פתרונות צודקים ונכונים ככל שידם של השופטים משגת – ואני חושב שהשופטים במדינת ישראל ככלל עושים עבודה מעולה בהרבה מאוד נושאים. אבל מצד אחר, יש הרבה מאוד נושאים שבהם לא מן הראוי להזדקק לבתי משפט, והדברים נאמרו פה. בסופו של דבר, ואני חושב שזה הדבר החשוב כאן, הועלתה קריאה מכל הכיוונים: הבה נשב בינינו וננסה לסכם את הדברים, כי

יש הרבה מאוד נושאים שבהם לא מן הראוי להזדקק לבתי משפט. בסופו של דבר הועלתה קריאה מכל הכיוונים: הבה נשב בינינו וננסה לסכם את הדברים, כי אפשר לסדר הכול. בעיות שבני אדם יוצרים, בני אדם יכולים גם לפתור

אפשר לסדר הכול. בעיות שבני אדם יוצרים, בני אדם יכולים גם לפתור. הריצה לבתי משפט דומה בעיניי לאמירה: אנחנו לא מסתדרים, שמישהו אחר יעשה את זה. אני לא חושב שהיושבים כאן הם פחות חכמים, פחות ידענים ופחות מסוגלים לפתור בעיות כאלה.

אולי מכאן, בסיכום הדברים, אני קורא לכולנו לנסות להגיע לפתרון, מתוך כוונה טובה ולא מתוך

כוונה שכל אחד ירוויח כמה שיותר. שוב – זה הוזכר כאן בהתחלה ואני חושב שזה היה נכון מאוד – שמענו פה: לא רוצים כסף, לא רוצים קרקע, תיישמו את זה. מאוד אשמח אם יישמו את זה כשאנשים יֵשבו אל השולחן – גם מצד המדינה, גם מצד האנשים שמחזיקים בקרקע – ויחשבו איך אנחנו יכולים לסדר את זה בלי שנרוויח, בלי לחשוב איך אני יכול לבנות חמישה צימרים על הקרקע וזאת המטרה שלי; ואני בכוונה לוקח דבר שולי ולא חשוב בקטע הזה. אפשר לפתור את זה בלי המערכות המשפטיות, זה ייעשה אולי טוב יותר.